УДК 376-056.263:271.4](477)

Кобель І.,
Ph.D, викладач

ОСВІТА ГЛУХИХ І ДУШПАСТИРСТВО

Анотація

Автор розглядає глухоту, історію навчання глухих в світі і відносини глухих із Католицькою церквою в міжнародному контексті, а також досліджує ситуацію із душпастирством для глухих в Україні. В статті проаналізовано недоліки в церковних підходах до роботи з глухими в минулому і пропонується план дій для Української Греко-Католицької церкви у світлі рішень Міжнародної конференції «Єффата. Глуха людина в житті Церкви».

Ключові слова: душпастирство для глухих, інклюзія і соціалізація глухих, навчання глухих, релігійна громада глухих, Українська Греко-Католицька Церква, українська жестова мова.

Вступ. І як будуть проповідувати, коли не будуть послані? (Рм. 10, 15)

Глухі люди... Як вони можуть вірити, якщо вони не чули благовість? Як вони могли чути благовість, якщо їм не було її проголошено? Як їм могло бути проголошено, якщо вони не чують, а тому не розуміють, а ті, хто має нести Боже слово до них, не можуть це робити, бо не навчені їх мові? І, як вони, глухі і безсловесні, можуть звертатися до Нього за допомогою і славити його, якщо вони не повірили?

«Близько тебе слово – в устах твоїх і в серці твоїм», себто слово віри, що його проповідуємо».

(Рм. 10, 8)

«Бо коли ти устами своїми визнаватимеш Ісуса за Господа, і будеш вірувати в своїм серці, що Бог воскресив Його з мертвих, то спасешся»

(Рм. 10, 9)

«Бо серцем віруємо для праведности, а устами ісповідуємо для спасіння»

(Рм. 10, 10)

Концепція неповносправності в Україні

В Україні відношення до глухоти і глухих людей формувалося під впливом (1) історичних міфів та вірувань про неповносправних людей, (2) панівним патологічним підходом до глухоти в XX *ст.*, та (3) ізоляцією української радянської гуманістики та соціальних наук від світового досвіду. Власне ця ізоляція, що загострилася від початку «холодної» війни, вразила дослідницьку і практичну роботу (Kobel, 2009). Наші пращури в поганські часи вірили в демонічну природу хвороб і патологій, що знайшло широке відображення у фольклорі і певних традиціях. Історична уява часто пов'язувала людей глухих, сліпих чи з фізичними вадами з розумовою чи психологічною неповносправністю. В українській мові використовувались такі слова як *хромець*, *сліпець* та *каліка* аж до XVIII *ст.*, коли їм на зміну прийшло з французької мови термін *інвалід* (Іванова, 2000).

Одна з причин, чому термін *інвалід* і досі вживається в Україні по відношенню до осіб з неповносправністю, особливими потребами або з обмеженою мобільністю, лежить в лінгвістичній царині неадекватного перекладу російською мовою міжнародно прийнятої термінології. В силу того, що російська мова і російська термінологія домінувала в СРСР, тому терміни автоматично транслітерувалась українською мовою.

В Україні, як і в багатьох інших пострадянських країнах, включаючи Росію, диференціація в термінології, що стосується неповносправностей і особливих потреб, базується на здатності працювати або на важкості хвороби чи неповносправності, що відбиває наступну логіку: неповносправність – (*спричиняє)* неможливость працювати – (*спричиняє*) соціальну неповноцінність (Дяченко, 2003). В навчальному чи психологічному контексті цей підхід передбачає відсутність компенсаторних механізмів особи чи її педагогічну запущеність (термін *неповноцінність* ще й зараз нерідко вживається в українській та російській педагогіці по відношенню до дітей, що мають труднощі у навчанні чи проблеми психофізичного розвитку).

М. Малофєєв (1998) констатував, що «протягом десятиліть проблеми, що супроводжували дітей з особливими потребами, визнавалися лише їхніми родинами і тими спеціалістами, що визначали їхню подальшу долю» [11, с. 181]. Описуючи дефектологію в часи СРСР і після його розпаду Grigorenko (1998) підтвердив, що у суспільстві існує необізнаність у проблемах, що їх мають неповносправні особи та їхні родини: «*В СРСР неповносправність*

вважалася необговорюваною і невидимою. Дітей вчили не показувати пальцем і не витріщатись на неповносправних, а також не обговорювати вади людей, з якими вони зустрілися. Цей підхід був успадкований новою «післяпереєстоєчною» Росією і розуміння суті неповносправності ще не проторило свій шлях ні в суспільну свідомість, ані в засоби масової інформації» [10, с. 197].

На жаль, в Україні в суспільній свідомості зберігається аналогічна ситуація: відсутня суспільна дискусія про неповносправність, інвалідність чи особливі потреби.

Як було: навчання глухих і церква?

Протягом століть освіта була одним із важливих шляхів для Церкви вчити і розповсюджувати Боже Слово. Як вчить нас історія, у багатьох країнах освітні, реабілітаційні та інші послуги для осіб, що мають особливі освітні потреби, були засновані християнськими місіонерами. І в першу чергу, це стосується країн, що розвиваються, котрі були під колоніальним управлінням. Це робилося в ім'я виконання заклику Господа «*Ідіть і несіть благовість всім створінням*».

Піонерами в справі навчання глухих були католицькі священники (М. Ярмаченко, 1975). Французький священник Аббат де Лепе (1712 – 1789) вважається «батьком» спеціально організованого навчання та виховання глухих. Він заснував першу в світі школу для глухих у Парижі в 1755 *р.* Ця школа мала великий вплив на розвиток світового глухознавства і сурдопедагогіки. Аббат де Лепе винайшов свій власний метод навчання, що базувався на придуманих ним жестах, що накладалися на французьку граматику. Це дало початок так званому мімічному методу на противагу чистому усному методу, що базувався на використанні усного мовлення і зародився в Німеччині. Засновником німецької школи був Самуїл Гейніке (1727 – 1790), який заснував школу для глухих у Лейпцігу в 1778 *р.* Він проводив навчання глухих лише на основі звукового мовлення і виступав з різкою критикою французької системи [6].

Іншою видатною особою у сфері навчання глухих став Франс де Сейлс (1567 – 1622), швейцарський єпископ у Женеві, який подібно до Аббата де Лепе винайшов власну систему для навчання глухих із використанням жестів. Франс де Сейлс є святим католицької церкви і вважається покровителем глухих.

В США перша школа для глухих була створена в 1817 *р.* Томасом Галладетом (1787 – 1851), випускником Паризької школи де Лепе.

Глухі в Україні

Перша згадка про глухоту і глухих в українській історії йде вглиб X *ст.* В Київській Русі для глухих як і для інших неповносправних дітей при деяких монастирях відкривали притулки.

Перші офіційні документи про опіку датуються X *ст.*, коли князь Київський Володимир Святославович указом від 996 *р.* зобов'язав церкву дбати про таких осіб. Є докази, що в Києво-Печерській лаврі вже в першій половині XI *ст.* відкрився притулок для дітей, у якому окрім сиріт, хворих та убогих, перебували й так звані калічні діти (глухі, сліпі, розумово відсталі, каліки). З прийняттям християнства в Київській Русі було запроваджено закони з Візантії, які увійшли до складу громадських Кормчих книг. Кормчі книги постійно доповнювалися. Були в них положення, що стосувалися становища «сліпих, глухонімих, божевільних та нестямних» у сім'ї, охорони їхнього майна та інших громадських прав, відповідальності перед кримінальним законом: «аще кто глухонемому или слепому посмеется, да будет отлучен»; «глусіи и неміи добре составляются в наследие» [4, с. 31]. Цікаво, що ще в Уставі Князя Володимира «слепец і хромец» зараховувалися до церковних людей (тобто, були на утриманні церкви і/або офіційно мали право просити милостиню)[4, с. 88].

Поряд із турботою церкви про знедолених, у суспільстві неповносправність включаючи глухоту і німоту сприймалася як покарання Боже (Ярмаченко, 1975). І така суспільна думка існувала протягом століть аж до XIX *ст.*, коли стали виникати перші школи для глухих в Росії та Україні. В школах був прийнятий усний метод навчання, що домінував в той час в Європі. Жестова мова у школах була заборонена. Кінець XIX *ст.* ознаменувався відкриттям нових шкіл, однак на початок XX *ст*. лише невелика частина глухих дітей мала змогу навчатися у спеціально створених школах. В цих школах учні опановували ремесла, а навчання грамоті не було пріорітетним в школах для глухих. Батьки хотіли лиш дати своїм глухим дітям якийсь фах, щоб в майбутному вони змогли якось себе прогодувати.

З утворенням СРСР школи для глухих стали складовою частиною системи спеціальної освіти і їх число невпинно збільшувалось. Деякі радянські вчені і практики почали піддавати

сумніву ефективність усного методу навчання глухих. Л. С. Виготський (1896 – 1934) був одним із перших, хто змінив усталену думку на жестову мову як безсистемне вживання жестів. Він дійшов до висновку, що жестова мова є мовою у лінгвістичному значенні, якої необхідно навчати глухих дітей. І, хоча, цей постулат про білінгвізм пізніше був підхоплений на Заході, Росія і Україні залишались прихильними до усного методу навчання.

Великої шкоди справі дослідження і використання жестової мови в навчальному середовищі завдала стаття Й. Сталіна (1950) «Марксизм и вопросы общего языкознания», де жестова мова була названа сурогатом. Після публікації жестова мова була повністю видавлена із освіти (Zaitseva, 1999). В Україні в 2006 *р.* була створена Лабораторія з досліджень української жестової мови в Інституті спеціальної педагогіки Академії педагогічниї наук України, а сама жестова мова була повернена до шкіл для глухих та слабочуючих дітей у 2009 *р.* наказом міністра освіти та науки України.

Концепції і дефініції

Терміни *глухота, глухий* має доволі широке значення, що може означати порушення слуху в широкому діапазоні від слабкої втрати слуху до тотальної глухоти. В даному контексті ми ведемо мову про осіб, які мають або вроджену ваду слуху більше 90 *дБ* або таку, що сталася в долінгвальний період розвитку, і яка перешкоджає їм мати повноцінне звукове спілкування з оточуючими і аудіоконтакт із навколишнім середовищем. Це люди, які незважаючи на відповідне слухопротезування і аудіо-вербальне навчання змушені покладатися на жестову мову, зчитування з губ та інші види спілкування. Долінгвальний період – це період 1 – 3 *років* від народження, що вважається критичним періодом для засвоєння мови. Післялінгвальні глухі – це люди, в яких втрата слуху сталася після того, як вони засвоїли мову та мовлення. До цієї групи відносять також пізнооглухлих людей.

Потреби і душпастирські підходи до цих двох груп людей мають бути різні. Постлінгвальні глухі, пізнооглухлі та слабочуючі мають можливість інтегруватися в свою місцеву церковну громаду при мінімальній допомозі ззовні. Але долінгвальні глухі мають постійні труднощі у підтримці стосунків з місцевою церковною громадою і самою церквою, а тому потребують постійної допомоги спеціально тренованої людини, щоб відчувати себе частинкою церкви. Глухі миряни потребують також збиратися разом для спілкування,

обговорення питань стосовно церкви і віри, що їх хвилюють, а також вирішення власних проблем у взаємостосунках із чуючими прихожанами та священнослужителями, вирішення організаційних питань тощо.

Перепони для ефективного душпастирства

Глухі «розмовляють» ЖМ, яку вони вважають своєю рідною мовою. Раніше вважалося, що ЖМ – це штучний допоміжний засіб для спілкування людей, що мають значну втрату слуху, яка не дозволяє використовувати слух і артикулювати звуки для мовлення. Міжнародний погляд на жестові мови різко змінився починаючи із 60-*х р.* минулого століття, коли американський вчений У. Стокі вперше дослідив лінгвістику Американської жестової мови (АЖМ) і довів, що це власне є повноцінна мова зі всіма лінгвістичним атрибутами – фонетикою, граматикою, синтаксисом та лексикою. Тому відразу постало питання про те, що вільне володіння жестовою мовою є необхідним для всіх, хто прагне провадити реальне і значиме душпастирство для глухих. Вольтер говорив, що вухо є дорогою до серця.

Але лише знання чуючими духівниками ЖМ не вирішує питання. Як зазначив George (1995), на початках особа, що приступає до апостольської праці серед глухих, може помилково увірувати, що зможе повністю справитися із викликом глухоти оволодівши ЖМ. Вже згодом духівник приходить до розуміння, що перед ним стоїть виклик не лише досконалого опанування ЖМ, а й необхідність подолати психологічні впливи глухоти на спілкування, мову та мовлення, відставання в когнітивному розвитку та часто і психічні особливості глухої особи. Найбільшим викликом все ж є не стільки проблема слухового сприймання і рівень розвитку мовлення глухих осіб, а брак мови, що є справжньою неповноцінністю.

George (1995) перелічив деякі фактори, які на його думку значно утруднюють глухим участь в літургічному житті Церкви:

- рівень знань глухих, рівень грамоти та навички абстрактного мислення є недостатніми до розуміння складних релігійних текстів, що розраховані на розуміння, а не зазубрювання;
- значима і усвідомлена участь в літургії дуже утруднена через символізм і абстрактність ідей, що присутні у службі;
- вади мови і мовлення, а також порушене слухове сприймання унеможливлюють спілкування з чуючими членами пастви, робить неможливим усвідомлену участь у спільних заходах;

• задоволення сакраментальних потреб неможливе через брак або й повну відсутність відповідно навчених священнослужителів та інших працівників Церкви.

В Україні список можна доповнити тим, що в УЖМ немає уніфікованої термінології, що стосується Церкви і духовного життя, немає систематично організованих літургій із сурдоперекладом, намає глухих священнослужителів, і не залучалися глухі особи до активного релігійного життя в Українській Католицькій церкві (УКЦ). Також в Україні немає наукових досліджень ні громади глухих, ні культури глухих, ні історії громади глухих. Культура глухих дуже багата: малярство і поезії глухих митців, розвинені театри, танцювальні ансамблі та художнє виконання пісень, а також існує глухий фольклор, що передавався із покоління в покоління, а в сучасних умовах увіковічнюється на відео носіях. В Україні мистецтво глухих стоїть на високому рівні, включаючи народні промисли, кераміку і циркове мистецтво. Особливого розвитку набув спорт глухих, де проводяться окремі змагання серед глухих з багатьох видів спорту.

Як неодноразово зазначалося на конференціях із навчання і виховання глухих в Україні, рівень знань, а особливо мова і читання у випускників шкіл глухих є на низькому рівні через використання виключно усної форми української словесної мови у навчальному процесі.

В силу вище зазначених причин з сумом відзначаємо, що сфера душпастирства для глухих є повністю упущеною з уваги як Церкви, так і самої громади глухих. Так само упущена ділянка роботи зі школярами та молоддю, які часто навіть і хрещені, втім, у своїй масі є далекі від свідомої участі у церковному житті.

Потреба змінити парадигму відносин церкви і глухих.

George (1995) зазначає, що в старі часи у відносинах церкви і глухих у європейських країнах панувала модель доброчинства і «святості», коли до глухонімих (термін того часу) серед інших категорій людей із різними вадами ставилися як до неповноцінних. Це також було характерно і для України. Власне цей термін неповноцінність або каліка відбивав суть цих відносин: суспільство бажало зробити що-небудь корисне для знедолених. Тому їм і дозволялося офіційно просити милостиню. Власне сам термін каліка відповідає *англ.* handicapped і одна з версій, що пояснює походження цього слова, твердить, що це відображення руки над капелюхом чи з капелюхом, що просить милостиню [9, с. 173].

Коли більш як двісті п'ятдесят років тому Аббат де Лепе заснував першу школу для глухих, то певна кількість людей, що були хрещені при народженні, не були здатні отримувати християнське послання, бо були чужими як в чуючому світі, так і в чуючій церкві через проблеми із слухом. Це були глухі люди. Тому і школа де Лепе й інші школи, що почали виникати в Європі, крім освітніх завдань, стали намагатися доносити Слово Боже до глухих. Втім, робили вони це протягом тривалого часу з перспективи чуючих людей, що вважали глухоту дефектом і відповідно свою діяльність як вчительську, так і душпастирську вважали благочинністю. константує, що на двгі часи запанувала думка, що її висловив лікар школи для глухих Проспер Меніре: *«Глухі вважають, що вони нам рівня у всіх аспектах. Ми повинні бути благодушні і не руйнувати цю іллюзію. Але, у що б вони не вірили, глухота є хворобливим дефектом і ми маємо лікувати його, незважаючи на те, чи ті, хто має цю недугу, страждають від неї чи ні»*[12].

Отже, глухі люди вважались дефективними і вони повинні були знати їхнє місце. Проте, не зважаючи на такі погляди чуючого суспільства, релігійні брати і сестри важко працювали і ми не маємо права недооцінювати їхній вклад. Правда, як зазначає Broesterhuizen, 2003, результати праці з глухими в XIX *ст.* виявились результативнішими в ділянці освіти і навчальних досягнень глухих, ніж в справі залучення глухих до активного релігійного життя [8].

Пізніше прийшла*патологічна* модель. Термін *особа (людина) з ураженим слухом* прийшов на зміну терміну *глухонімий*. Але патерналістичний підхід залишився.

Сьогодні прийшов час перейти від патологічної (медичної) моделі до гуманістичнішої стосовно глухих. Адже патологічна (медична) перспектива апріорі вбачає у глухих людях дефект – ваду слуху, що має бути полагоджена медично (хірургічне втручання) чи аудіологічно (слухопротезування і звукопідсилення). При цьому глухих вважають за людей з погано розвиненою мовою і мовленням, і це накладає негативний відбиток на ставлення чуючого суспільства до глухих людей: ми просто наперед висуваємо проблему зі слухом і мовленням, забуваючи при цьому, що глуха особа це є більше ніж її вуха, здатність чути чи вербально спілкуватися.

Отець Андрій Нагірняк, капелан шпиталю Митрополита Шептицького на ІІІ-му Архиєпархіальному Соборі Львівської Архиєпархії Української Греко-Католицької Церкви «Ісус – джерело відродження українського народу», який відбувся у грудні 2001 *р.*, з

сумом відзначив, що Церква також не уникнула медичного або паталогічного підходу у трактуванні людей, що мають особливі потреби: «*Ми у Церкві, як і в суспільстві, піддаємось впливу медичного трактування, звертаючи увагу навіть не на особу, а на її проблему, замість того, щоб звертати увагу на цілу церковну спільноту, в якій кожна особа потребує бути сприйнятою. Церковна громада має допомогти кожній людині віднайти своє місце у ній, відчути свою гідність та віднайти свої дари для служіння у цій спільноті. А це означає не інституалізацію, а повноправну участь неповносправних осіб в усьому житті церковної громади*» [5].

За останні кілька десятиліть в розвинених країнах відбулася гуманістична зміна парадигми по відношенню до глухих: освітяни, психологи та лінгвісти почали розглядати особу як цілісну особистість, в першу чергу, а не як людину з проблемами мови і мовлення чи вадами слуху.

Цей гуманістичний підхід є дуже важливим для людей, що забезпечують душпастирство для глухих. Церкві слід також відійти від патерналізму і перейти до співпраці. Це означатиме перехід від концепції *робити для глухих* до концепції *робити разом з глухими*.

Американський досвід

Церкви для глухих в США почали виникати ще в XIX *ст.* Перша церква була заснована в 1852 *р.* в Нью-Йорку Т. Галладетом, сином засновника першої школи для глухих. Об'єднана методистська церква для глухих в Балтіморі була заснована в 1895 *р.* Обидві церкви функціонують і сьогодні. Перший глухий священник Генрі Сайл був висвячений в 1876 *р.* і отримав парафію у Церкві Всіх Святих для глухих у Філадельфії. На даний час в США існує розгалужена мережа душпастирських послуг для глухих.

В листі американських єпископів (1992) йдеться: «Коли ми думаємо про неповносправних людей і їхнє місце у церкві, ми автоматично думаємо про те, щоб щось зробити для них. Ми не розуміємо, що вони можуть щось робити для нас і разом з нами. В більшості випадків виключення цих людей з церковного життя відбувається без жодного умислу. І це трапляється тому що люди або не знають про потреби неповносправних осіб або не мають знань чи засобів, щоб задовольнити такі проблеми. Це наша пряма робота включити дітей і дорослих з різними вадами та їхні родини в повноцінне життя місцевої релігійної громади. Викликом для церкви є виявлення таких родин, залучення їх до церкви і пізніше до активної

участі в житті церковної громади. Тому в даний час стає імперативом для католицьких мирян допомогти церкві під керівництвом священників виявляти і навертати до церкви такі родини. Особливо це стосується глухих, бо їхня вада є невидима. Їх не можна розрізнити в натовпі як сліпих чи людей із ортопедичними вадами, окрім випадків, коли вони починають спілкуватися ЖМ. Ми завжди маємо пам'ятати, що вони не лише абсолютно рівні нам у всіх аспектах, але і нормальні у всіх аспектах. Різниця в тому лише, що вони не можуть чути. Тому вони потребують нашої уваги і допомоги, щоб віднайти шлях до церковної громади, де будуть задоволені їх особливі потреби».

Ватікан 2009: час радикальних змін

З 19 по 21 листопада 2009 *р.* в Новому Синодальному Домі Ватикану (Рим, Італія) відбулася Міжнародна конференція «Єффата. Глуха людина в житті Церкви», яку організувала Папська Рада з питання охорони здоров'я і медичних працівників. Конференція показала, наскільки серйозно відноситься Папа і Католицька церква до проблем, що їх мають глухі люди – миряни Церкви. Це була унікальна можливість для членів громади глухих з усього світу, які залучені до життя і функціонування Католицької Церкви, звернутися до лідерів Церкви і просвітити їх щодо соціологічних, психологічних, медичних, родинних та особливо душпастирських реалій глухих людей як членів Церкви. У підсумковому документі конференції зроблена надзвичайно важлива заява: *«Відмінність цієї конференції від інших, що мали місце в минулому і стосувалися різних форм неповносправності, лежить в намаганні підкреслити факт, що вади слуху, які є чисто сенсорними, повинні трактуватися окремо від інших вад, навіть і тоді, коли мова йде про віру та релігійну практику»* [13].

Серед переліку завдань, що поставила конференція з Папського благословлення, одним із найважливіших є створення центрального органу у Церковному управлінні на національному рівні, що буде проводити і координувати душпастирську роботу серед глухих.

План дій для України

Літургія і традиційне церковне пояснення віри видається занадто вербальним, абстрактним і інтелектуально не завжди осяжним для долінгвально глухих людей, у яких значно обмежене мовлення і сама мова. Нашим завданняє є зробити це візуальнішим, менш вербальним, активнішим і передбачити активнішу співучасть. Іншими словами, літургія і церковне життя для глухих має стати орієнтованим

на око, а не на вухо, так, як це зроблено в Європі та північній Америці. Там давно пішли шляхом візуалізації літургії та інших адаптивних заходів щодо церковного життя пастви, де присутні глухі, і досягли чудових результатів. Нам слід серйозно вивчати їх досвід. На думку приходять першочергові кроки, що їх слід зробити для організації ефективної системи залучення глухих до Церкви та забезпечення душпастирства:

- відбір і навчання чуючих священнослужителів, які виявлять бажання до праці із глухими;
- підготовка і видання жестівкика, що включатиме церковну і літургічну лексику;
- організацція всебічного катехитичного та літургічного періодичного видання, що вплине на становлення душпастирської роботи та релігійного виховання серед глухих дорослих, молоді та дітей;
- розробка літургії, адаптованої до особливих потреб глухих з опорою на візуальну символіку і можливо спрощеним лексичним змістом з тим, щоб глухі могли брати участь усвідомлено і з повним розумінням;
- рекрутувати волонтерів, які після відповідного навчання зможуть виявляти родини із глухими дітьми і у співпраці із громадою глухих і Українським товариством глухих встановлювати з ними тісні комунікативні зв'язки;
- рекрутування і відбір глухих осіб для навчання в семінарії з можливою подальшою висвятою і утворенням окремої єпархії для глухих;
- започаткування координації всіх кроків на національному рівні.

Наша турбота про глухих має вийти за рамки чотирьох стін і прийти до глухих у їхні оселі та їхні душі. Кожен раз, коли Ісус своїм дотиком лікував хворих, калік і обездолених, він давав нам модель, яку ми маємо наслідувати у душпастирстві для неповносправних і знедолених в наш час. Справедливість і любов восторжествує лише тоді, коли стіни, що нас розділяють, будуть повалені, а Благовість буде донесена до кожного і буде почута, зрозуміла і усвідомлена кожним включаючи глухих людей. Як виголосив Понтифік на одній з конференцій (листопад, 2009): «Я звертаюся як до політичної і цивільної влади, так і до міжнародних організацій із закликом надати необхідну допомогу для просування необхідної поваги до гідності і

прав нечуючих людей і просувати з відповідною допомогою їх повне інтегрування в суспільство [13].

Тому, виконуючи наказ Понтифіка не є достатнім просто закликати глухих до Церкви як рівних нам і підтвердити їхнє право, але разом із ними працювати над реалізацією їхніх прав в межах як окремої парафії, цілої церкви так і всього суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Выготский Л. С.* Собрание сочинений в 5-ти томах. – Москва, 1983.
2. *Дяченко В.* Вступне слово. Матеріали конференції «Проблеми реабілітації інвалідів слуху в Україні і можливі шляхи їх вирішення» – Київ: УТОГ, 1983. – С. 11 – 13.
3. *Іванова І.* Соціальні і психологічні проблеми дітей-інвалідів. – Київ: Логос, 2000.
4. *Калачев Н. О.* О значении Кормчей в системе древнего русского права. – Москва, 1850. – С. 31, 88.
5. *Нагірняк А.* Люди з особливими потребами // Матеріали ІІІ-го Архиєпархіального Собору Львівської Архиєпархії Української Греко-Католицької Церкви «Ісус Христос – джерело відродження українського народу» http://old.ugcc.org.ua/ukr/church, 2001.
6. *Ярмаченко М. Д.* Історія сурдопедагогіки [М. Д. Ярмаченко]. – Київ: Вища школа, 1975.
7. *Burch, S.* (2000). Transcending Revolutions: The Tsars, The Soviets and Deaf Culture. Journal of Social History, *34*(2), 393 – 401.
8. *Broesterhuizen, M.* (2003) From care for the hearing impaired to Deaf ministry. www.theo.kuleuven.be.
9. *George, S. G.* (1995). Pastoral Activities for the Deaf in Asia: A look back and a look at the future http://eapi.admu.edu.ph.
10. *Grigorenko, E.* (1998). Russian «Defectology»: Anticipating Perestroika in the Field. Journal of Learning Disabilities, 31(2), pp. 19 – 207.
11. *Malofeev, N. N.* (1998). Special Education in Russia: Historical Aspects. Journal of Learning Disabilities, 31(2), 181 – 185.
12. *Houdin, A.* (1855). De la surdimutité : examen critique et raisonné de la discussion soulevée à l'Académie Impériale de Médecine de Paris, séances des 19 et 26 avril 1853 sur cinq questions. Paris: Lube.
13. Report (2009). XXIV International Conference «Effata!The deaf Person in the life of the Church.», Vatican,19, November 2009 http://www.icfdeafservice.org/index.
14. *Zaitseva, G.* (1999). Vygotsky, sign language and the education of deaf pupils. Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 4, 9 – 15.

Аннотация

Автор рассматривает глухоту, историю обучения глухих в мире и отношения глухих с Католической церковью в международном контексте, а также исследует ситуацию с душпастырством для глухих в Украине. В статье проанализированы недостатки в церковных подходах к работе с глухими в прошлом и план действий для Украинской Греко-Католической церкви в свете решений Международной конференции «Ефата. Глухой человек в жизни церкви».

Ключевые слова: душпастырство для глухих, инклюзия и социализация глухих, обучение глухих, религиозная община глухих, Украинская Греко-Католическая церковь, украинский жестовый язык.

Summary

The article provides a brief history of deaf education and relationships between the deaf and the Catholic Church in the international context. In this framework the pastoral care for deaf in Ukraine is analyzed. The author has also examined the drawbacks of Church attitude to deaf people in the past and initiates a plan of actions for Ukrainian Catholic Church to meet the challenges according to the recent International conference «Effata! A Deaf man in Church's life».

Key words: pastoral care for deaf, inclusion and socialization of deaf, education of deaf, deaf congregation, Ukrainian Catholic Church, Ukrainian Sign Language.